

Dnr VR 2017/8

Utbildningsdepartementet
u.remissvar@regeringskansliet.se
U2016/05785/F

En ny organisation för etikprövning av forskning

Remissyttrande från Nationella sekretariatet för genusforskning, Göteborgs universitet

Nationella sekretariatet för genusforskning (Göteborgs universitet) yttrar sig härmed över promemorian *En ny organisation för etikprövning av forskning* (Ds 2016:46). Sekretariatet ställer sig bakom förslaget att Etikprövningsmyndigheten, indelad i sex verksamhetsregioner och ett centralt kansli, ska ersätta dagens system med sex regionala etikprövningsnämnder och att Centrala etikprövningsnämnden byter namn till Överklagandenämnden för etikprövning.

En centraliserad organisation för etikprövning har, som promemorian konstaterar, flera fördelar framför en regional organisation. Sekretariatet ser särskilt positivt på de förbättrade möjligheterna att hantera jäv och så kallad kommittéshopping. En samordnad självständig myndighet kan dessutom tänkas ha bättre förutsättningar för vidareutbildning av ledamöter och personal, vilket sekretariatet anser angeläget i alla sammanhang som rör bedömning av forskning.

Emellertid finns det några frågor som återstår att utreda.

Definitionen av vetenskaplig kompetens

Sekretariatet har inga invändningar mot att inte alla ledamöter och deras ersättare ska utses av regeringen. Däremot är det något oklart hur vetenskaplig kompetens definieras, det vill säga enligt vilka kriterier universitet och högskolor ska lämna förslag på ledamöter och deras ersättare. Promemorian nämner att dessa ska ha hög vetenskaplig kompetens samt besitta kvalificerad sakkunskap inom de forskningsområden inom vilka nämnden ska pröva ansökningar. Sakkunskap inom vissa medicinska forskningsområden regleras i den föreslagna förordningen med instruktion för Etikprövningsmyndigheten, och medicinsk forskning utgör merparten av etikprövningens verksamhet, men motsvarande kompetens borde kunna definieras även för samhällsvetenskaplig forskning.

Genusforskning är exempel på ett relativt nytt fält, som inte sällan går på tvärs med etablerade ämnesdiscipliner och där nya frågor ställs till forskningsmaterialet. Det är viktigt att säkerställa att det finns kompetens att bedöma forskningsprojekt på detta fält. Regeringen konstaterar i *Kunskap i samverkan – för samhällets utmaningar*

Dnr VR 2017/8

Utbildningsdepartementet
u.remissvar@regeringskansliet.se
U2016/05785/F

och stärkt konkurrenskraft (prop. 2016/17:50) att köns- och genusperspektiv måste bli integrerat i forskningens innehåll. Analyser av det forskningsfinansiella systemet har konstaterat att relevant kompetens har saknats i beredningsgrupper för att rätt kunna bedöma denna forskning.¹ Regeringen avser enligt nämnda proposition att ge Vetenskapsrådet i uppdrag att i samråd med Forte, Formas och Vinnova utforma metoder för att främja att ett köns- och genusperspektiv integreras i forskningens innehåll. Sekretariatet påtalar vikten av att inte bortse från etikprövningssystemets betydelse i sammanget.

Baksidor av principen om full kostnadstäckning

Promemorian föreslår att ansökningsavgifterna för etikprövning ska höjas så att full kostnadstäckning uppnås i Etikprövningsmyndighetens verksamhet. Det är en rimlig princip att den som tar den offentliga förvaltningens tjänster i anspråk ska bidra till att finansiera verksamheten, men det finns forskningsprojekt av mindre omfattning vars genomförande försvåras genom de högre avgifterna. Exempelvis utformas ofta fakultetsfinansierad forskning som projekt, även när det inte finns extern finansiering. Det är, inom samhällsvetenskaperna, inte ovanligt att projekt får medel från kommuner eller ideella verksamheter. Om forskningen är av sådan karaktär att etikprövning erfordras, som exempelvis sexualitetsforskning ofta är, så blir ansökningsavgifterna en större relativ kostnad än för omfattande projekt inom medicinsk forskning. Avgiftshöjningen missgynnar sådan forskning.

För att komma tillrätta med dessa baksidor föreslår sekretariatet möjligheten att ansöka om avgiftsbefrielse för etikprövningen. Centraliseringen av organisationen för etikprövning ger en kostnadsbesparing, vilken kan användas för att finansiera denna möjlighet. Det skulle gynna de mindre forskningsprojekten.

Konsekvenser av 2008 års lagändring

2008 genomfördes en ändring av lagen (2003:460) om etikprövning som innebär att etikprövning alltid krävs för forskning som innefattar behandling av känsliga personuppgifter enligt 13 § personuppgiftslagen (1998:204), där det tidigare var tillräckligt med registrerat samtycke från forskningspersonen. Denna lagändring medför att all forskning som behandlar exempelvis människors etnicitet eller sexualitet – vilket genusforskningen ofta gör – måste genomgå etikprövning.

Detta understryker behovet av rätt kompetens i systemet för etikprövning. Sådan kompetens finns i regel inom de forskningsmiljöer där projekten bedrivs. Ofta är

¹ Nationella sekretariatet för genusforskning, *Forskning för förändring: Underlag till Forskningspropositionen 2016*, 2015-11-12. <http://www.genus.se/wp-content/uploads/PUB_underlagforskningsprop2016.pdf>

Dnr VR 2017/8

Utbildningsdepartementet
u.remissvar@regeringskansliet.se
U2016/05785/F

det rentav dessa miljöer som samlar den mest gedigna erfarenheten av exempelvis sexualitetsforskning, med stor hänsyn till forskningspersonerna och kunskap om etnicitet, funktionsvariationer, kön, sexualitet och andra maktförhållanden.

Om inte den kvalificerade sakkunskapen inom dessa förhållanden blir säkerställd i rekryteringen av ledamöter, så kan det försvåra för viktiga samhällsvetenskapliga forskningsfält. Det gäller inte minst sexualitetsforskning.

Beslut i detta ärende har fattats av föreståndare Maria Grönroos efter utredning och förslag från Jimmy Sand och Kajsa Widegren.

Maria Grönroos

Föreståndare

Nationella sekretariatet för genusforskning arbetar för att öka genomslaget för forskning och kunskap om genus och jämställdhet inom akademien och i samhället som helhet. Sekretariatet är en nationell enhet placerad på Göteborgs universitet. Bland våra externa uppdragsgivare finns regeringen och Nordiska ministerrådet.